

אם ישיבות ההסדר. תשי"ד-תשע"ח

אשכולות

הז'אנר השבועי של תלמידי ישיבת כרם ביבנה

ויקהל-פקודי / פרה

גליון 455 | כ"ג באדר תשע"ח
(שנה שתיים-עשרה)

17:23 כניסת שבת

18:21 צאת שבת

סוזק"ש מג"א 08:17

כבוד ה' מלא את המשכן

הרב אריה שטרן שליט"א

בפסוקים המסיימים את ספר שמות מתוארת השראת השכינה הגדולה לה זכינו בסיום בניית המשכן: "וַיִּכֶס הָעֲנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּכְבֹּד ה' מְלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן. וְלֹא יָכַל מֹשֶׁה לְבֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עָלָיו הָעֲנָן וַיִּכְבֹּד ה' מְלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן. כִּי עָנַן ה' עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לְלֵילָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מִסְעֵיהֶם."

וכתב על זה הרמב"ן שלתיאור הזה יש משמעות עמוקה ונשגבה עד למאד, משום שבזה נשלמת הגאולה ומסתיימת הגלות, וכך כתב בהקדמתו לספר שמות: "והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישוּבו, וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים, כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר, וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד אלוה עלי אהליהם, והם הם המרכבה (ב"ר מז, ח), ואז נחשבו גאולים, ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד".

וחזר הרמב"ן בסיום הספר וכתב שנית: "והנה נשלם ספר הגאולה אשר ה' אלהי ישראל בא בו לבני ישראל עם קרובו הושיעו מיד שונאו וגאלו מיד אויבו ואליו יבא באלפי שנאן ורכב רבוא לתת לו תורת אמת להנחיל יש את אוהבו בנה בית זבול לשכון שכינתו על כרובו ומקדש למקדש שהמלך במסבו".

וזאת היתה מטרת בניית המשכן מלכתחילה, כפי שנאמר בתחילת פרשת תרומה "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכְנָתִי בְּתוֹכָם", וידועים על זה דברי האלשיך הקדוש בספרו תורת משה "בשום לב אל אומרו ושכנתי בתוכם ולא אמר בתוכו, והוא כי הנה שמעתי לומדים מכאן כי עיקר השראת שכינה באדם הוא ולא בבית מאומרו בתוכם". ומדוייקים מאד דברי הרמב"ן ששבו אל מעלת אבותם שהיה סוד אלוה עלי אהליהם והם היו המרכבה, דהיינו שאין המטרה בהשראת שכינה במשכן בלבד אלא בתוך כל אהלי ישראל, שיהוו כולם מרכבה לשכינה.

ומשום כך, בסיום מלאכת המשכן נאמר "וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּן עֶשְׂו וַיִּבְרָךְ אֹתָם מֹשֶׁה", ומביא רש"י את מאמר חז"ל "ויברך אותם משה - אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, (תהלים ז) ויהי נועם ה' אלהינו עלינו", כלומר שנועם ה' יהיה על עם ישראל כולו ומתוך כך תשרה השכינה במעשה ידם במשכן.

והם דברי הנביא ירמיהו בפרק ז: "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִיטִיבוּ דְרָכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם וְאַשְׁכְּנָה אֶתְכֶם בְּמִקְוֵי הַיָּם: אֵל תִּבְטְחוּ לָכֶם אֶל דְּבַר הַשִּׁקָּר לֵאמֹר הִיכַל ה' הִיכַל ה' הִנֵּה: כִּי אִם הִיטִיב תִּיטִיבוּ אֶת דְּרָכֵיכֶם וְאֶת מַעַלְלֵיכֶם אִם עָשׂוּ תַעֲשׂוּ מִשְׁפָּט בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ: גַּר יָתוֹם וְאַלְמָנָה לֹא תַעֲשֻׁקוּ וְדָם נָקִי אַל תִּשְׁפְּכוּ בְּמִקְוֵי הַיָּם וְאַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרִים לֹא תִלְכוּ לְרַע לָכֶם: וְשָׁכְנָתִי אִתְּכֶם בְּמִקְוֵי הַיָּם בְּאַרְץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְוֹתֵיכֶם לְמִן עוֹלָם וְעַד עוֹלָם". נביאי השקר מנסים להבטיח לעם ישראל שאין סיכוי שיחרב בית המקדש שהרי הוא היכל ה', וכי יעלה על הדעת שהקב"ה יחריב את היכלו. אך האמת היא שהמקדש מהווה מקום להשראת השכינה רק בתנאי שבעם ישראל כולו שורה השכינה, ולכן מעשיהם ודרכיהם של ישראל קובעים אם בית המקדש באמת יהיה היכל ה' או שמא הוא יהפוך להיות בית ריק ללא תוכן.

הצפייה שלנו לגאולה השלמה היא הצפייה להשראת השכינה בתוכנו, כדברי הנביא ישעיהו: "קוּמִי אוּרִי כִּי בָּא אֲוֶרְךָ וַיִּכְבֹּד ה' עָלֶיךָ זָרַח: כִּי הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יִכָּסֶה אֲרָץ וְעֶרְפֶּל לְאֲמִים וְעַלְיָךָ יִזְרַח ה' וַיִּכְבֹּדוּ עָלֶיךָ יִרְאַה".

וכך כותב הרב קוק זצ"ל באגרות ראי"ה רס"ו: "עכשיו רוח התחיה מתרוצצת בקרבנו, ואנו חייבים להחלץ חושים לסול את הדרך לרוח הקדש, לגילוי אליהו, להופעת הנבואה. וכל המסתכל בארחות החיים בארץ ישראל ובמהלך כינוס הגלויות ישכיל שאין דברינו אלה חזון רחוק ולא השערה פורחת, כי אם דבר מאומת לקוח מגופם של החיים, כמובן ע"י סקירה עמוקה והרגשה חודרת בתוכיותם היותר עצמית ופנימית. ואלה הם הינם יחידי הסגולה, שרק ע"י המון הנכנסים לבית המדרש יובאו תלמידי חכמים שלמים כאלה, אשר ההכשר לרוח"ק לא יחסר מהם לעת הדרוש לתחיית האומה".

ובספר אורות הקדש (ג, שנה) כתב: "ישראל צריכים כעת בזמן הפריחה הלאומית בהתחלתה, לעורר את השאיפה למטרה הרוחנית העליונה, שהוא הסיגול לרוח הקודש, קבוע ברוב בעלי הכישרון שבאומה. באמת חיסרון רוח הקודש בישראל הוא לא חסרון שלמות כי אם מום ומחלה, ובארץ ישראל היא מחלה מכאבת שהיא מוכרחה להרפא".

מלא טוב

לר' נתנאל גדז'

לרגל הולדת הבן

לר' יעקב אביעד דואני

לרגל הולדת הבת

לנפתלי גליקמן

לרגל ארוסו

קוד באתר: 7980

העלון יוצא לאור ע"י

ישיבת כרם ביבנה

www.KBY.org.il

לתגובות ולהארות:

eshckolot@gmail.com

מערכת אשכולות

איתיאל סופר

יעקב אביעד דואני, יאיר משה אטינגר

שנקרא בשם "מלאכה" מפני שהוא תוצר של מלאכה, לפעמים מתפרשת כעשייה כלשהי (שאיננה עבודה), ובמקומות רבים (בעיקר במלאכת המשכן), "מלאכה" היא שם כללי לעבודה הצריכה להיעשות, במובן הקרוב יותר למילה "משימה" בעברית המודרנית. כך למשל הביטוי "מלאכת אהל מועד" יתפרש (לפי הקשרו) על העבודה הכללית של בניית המשכן, ולא על עבודה מסוימת כלשהי. גם "מלאכות" אלו לא נכנסו למניין ל"ט, כיון שאין כוונתן למלאכה מסוימת בדומה למלאכות שנאסרו בשבת.

ואלו הם המקומות שבהם לשון מלאכה לא מתפרש כעבודה, ולכן לא נמנו במניין מלאכות שבתורה;⁴

1-2. בראשית ב, ב: וַיִּכַּל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלָאכְתּוֹ [עשייתו ופועלו] אֶשֶׁר עָשָׂה וַיְשַׁבֵּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלָאכְתּוֹ [כנ"ל] אֶשֶׁר עָשָׂה...

3. שם, ג: ...כִּי בּוֹ שַׁבַּת מִכָּל מְלָאכְתּוֹ [כנ"ל] אֶשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

4. שם, ג, יד: ...וַאֲנִי אֶתְנַהֲלָהּ לְאִשִּׁי לְרַגְלֵי הַמְּלָאכָה אֶשֶׁר לְפָנַי [הרכוש - המקנה שהולך איתי]...

5. שם, לט, יא: וַיְהִי כִּפְהִיּוֹם הַזֶּה וַיִּבְרָא הַבְּיָתָה לַעֲשׂוֹת מְלָאכְתּוֹ [עשייתו ("צרכיו"/"עבודתו") ...]

6-7. שמות כב, ז; י: ...אֵם לֹא שֶׁלַח יָדוֹ בְּמְלָאכְתָּ רְעוּהוּ [ברכוש חברו]... (פעמיים)

8. שם, לא, ג: וַאֲמַלְא אֹתוֹ רִיחַ אֱלֹהִים בְּחֻמָּה וּבְתַבְנִיָּה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה [בכל כשרון של עשייה];⁵

9. שמות לה, כא: ...הִבְיִאוּ אֶת תְּרוּמַת ה' לְמְלָאכְתָּ אֹהֶל מוֹעֵד [לצורך המשימה של בניית המשכן] וְלָקַל עֲבֹדָתוֹ...

10. שם, כד: ...וְכָל אֶשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל מְלָאכְתָּ הָעֹבְדָה [לכלל משימת העבודה] הִבְיִאוּ:

11. שם, כט: כָּל אִישׁ וְאִשָּׁה אֶשֶׁר נָדַב לְבָם אֹתָם לְהִבְיִא לְכָל הַמְּלָאכָה [לכלל משימת הבנייה] אֶשֶׁר צָנָה ה' לַעֲשׂוֹת בְּיַד מֹשֶׁה...

12. שם, לא: וַיִּמְלֵא אֹתוֹ רִיחַ אֱלֹהִים בְּחֻמָּה בְּתַבְנִיָּה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה [בכל כשרון של עשייה]:

13. שם, לו, א: ...לְדַעַת לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מְלָאכְתָּ עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ [כל המשימה של עבודת הקודש] לְכָל אֶשֶׁר צָנָה ה':

14. שם, ב: ...כֹּל אֶשֶׁר נִשְׁאוּ לְבָבוֹ לְקַרְבָּה אֶל הַמְּלָאכָה [אל משימת הבנייה] לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ:

15. שם, ג: ...אֶת כָּל הַתְּרוּמָה אֶשֶׁר הִבְיִאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמְלָאכְתָּ עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ [לצורך המשימה של עבודת הקודש] לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ...

16. שם, ד: וַיִּבְרָאוּ כָּל הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֶת כָּל מְלָאכְתָּ הַקֹּדֶשׁ [משימת הקודש של בניית המשכן]...

בתחילת פרשת השבוע (לה, ב) אנו קוראים על ציווי מקדים לציווי בניית המשכן וכליו:

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה' כָּל הָעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמָת:

מכאן למדו חכמים שאין בניית המשכן דוחה שבת, וממילא גם לאיך גיסא - המלאכות האסורות בשבת נלמדות ממלאכת בניית המשכן. אמנם לגבי המקור למניין המלאכות האסורות, למדנו בגמ' בשבת (מט"ב):

הדור יתבי וקמביעיא להו: הא דתנן 'אבות מלאכות ארבעים חסר אחת' כנגד מיי? אמר להו רבי חנינא בר חמא: כנגד עבודות המשכן. אמר להו רבי יונתן ברבי אלעזר כך אמר רבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא: כנגד 'מלאכה' 'מלאכתו' ו'מלאכת' שבתורה - ארבעים חסר אחת.

בעי רב יוסף: 'ויבא הביתה לעשות מלאכתו' ממנינא הוא, או לא? - אמר ליה אביי: וליתי ספר תורה ולימני! מי לא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לא זז משם, עד שהביאו ספר תורה ומנאום. אמר ליה: כי קא מספקא לי - משום דכתיב 'והמלאכה היתה דים' ממנינא הוא, והא - כמאן דאמר לעשות צרכיו נכנס, או דילמא: 'ויבא הביתה לעשות מלאכתו' ממנינא הוא, והאי 'והמלאכה היתה דים' - הכי קאמר: דשלים ליה עבידתא? תיקו.¹

והתחבטו ראשונים ואחרונים בביאור דברי הגמ', שהרי מצאנו בתורה 65 פעמים לשונות של מלאכה, ולא 40!

ועיין במפרשים, או חברותא או מתיבתא על אתר, כמה ביאורים שנאמרו בזה. וסוף דבר מדי דוחק לא יצאנו.²

אך הנה, מדברי הגמ' הנ"ל בענין הפסוקים המסופקים, אנו למדים בבירור על עקרון אחד שהנחה את חז"ל בבחירת הפסוקים הנמנים למניין ל"ט מלאכות: רק לשון מלאכה שבתורה המתפרשת כמלאכה ממש, דהיינו עבודה - רק הוא נכנס למניין. לכן אומרת הגמ' שלמ"ד יוסף לעשות צרכיו נכנס, לא מונים את הפסוק "ויבא הביתה לעשות מלאכתו", כי "מלאכתו" מתפרש לדעה זו לא כעבודה אלא כעשייה אחרת (עשיית צרכיו). וכן אם "והמלאכה היתה דים" היינו "דשלים לה עבידתא" - פס' זה אינו נמנה, כי "המלאכה" תתפרש לפ"ז כעשייה אחרת (הבאת התרומה למשכן) ולא כעבודה.

לאור זאת, טרחתי ודקדקתי בכל הפסוקים הנ"ל, לתור אחר כל פסוק ולבחון האם לשון מלאכה שבו מתפרש כמקובל, כעבודה, או באופן אחר,³ שהרי כל הפסוקים שבהם לשון מלאכה אינו במובן של עבודה, ודאי לא נכנסים למניין מלאכות שבתורה.

מעיון בפסוקים עולה, כי מצינו כמה פירושים נוספים למילה "מלאכה" כאשר איננה מתפרשת כעבודה. לעיתים פירושה הוא רכוש (ונראה

⁴ פירוט הפסוקים נועד כדי לבסס את הדברים הנ"ל ואבקש את מחילת הקוראים על האריכות הטרחנית...

⁵ בסוגריים מרובעות מופיע הביאור של לשון מלאכה שבפס' על דרך הפשט (בהקשר הפסוק). לא בהכרח שזהו הביאור המדויק בכל פס', אך מ"מ הוא מסתבר יותר מלפרש במשמעות של עבודה.

⁶ זאת בניגוד לפס' ה' שם "ובחרושת אבן למלאת... לעשות בכל מלאכה", שבודאי פירושו עבודה (ולולי פירושו זה לא מובנת הכפילות).

¹ יתכן שזו אחת הסיבות שנקטו במניין המלאכות "ארבעים חסר אחת" ולא "שלושים ותשע", כלומר - יש ארבעים פעם לשון מלאכה בתורה, אך אחת מהן לא נכנסת למניין.

² הפירוש המתיישב ביותר מביניהם לכאורה הוא דברי בעל נצה ישראל המובאים שם, שאין לגרוס בגמ' תיבת "מלאכת", ואכן תיבות מניין "מלאכה" ו"מלאכתו" שבתורה בלבד עולות למניין 39 בדיוק (כולל אחד מבין שני הפסוקים המסופקים). אך ודאי שבעצם שינוי הגירסא יש דוחק, וכן אין הגיון מדוע דוקא מילים אלו נמנו ולא אלו, וצ"ל שהגמ' נקטה זאת לסימנא בעלמא, וגם זה דוחק הן בלשון והן בסברא.

³ והגם שישנם פסוקים שיש מקום לפרשם לכאן ולכאן, מ"מ לענ"ד תמיד ישנו פירוש אחד שיותר מתיישב בלשון המקרא ובהקשרו.

מתוך 27 אלו, רק 26 אינם נכנסים למניין המלאכות, כיון שאחד מביני שני הפסוקים המסופקים (מס' 5 ומס' 19) כן נכנס למניין לפי דברי הגמ' הנ"ל. אם כן, מתוך 65 מלאכות שבתורה נשארו בידנו רק 39 מלאכות במובן של עבודה⁷, ומשם למדו ל"ט מלאכות לשבת.

עלה בידנו בס"ד ביאור נפלא בדרך ישרה ופשוטה לדברי הגמ' בשבת⁸ ולפי דרכנו למדנו אף דבר גדול ביסודן של מלאכות שבת, שהגדר הכללי של מלאכות שבת הוא מלאכה שיש בה עבודה פיזית, ולא עשייה אחרת מכל סוג שהיא. בזה נוכל להבין מדוע אמרו בגמ' בשבת (ק"ז ע"ב) בשם תנא דבי רבי ישמעאל "לא תעשה כל מלאכה – יצא תקיעת שופר ורדיית הפת, שהיא חכמה ואינה מלאכה". אמנם גם תקיעה ורדייה הן פעולות הדורשות מחשבה ותכנון, ועונות על ההגדרה של "מחשבת", אך אינן מוגדרות כמלאכה כלל, כיון שאין בהן עבודת כפיים אלא עשייה בעלמא של פעולה מחושבת.⁹

וה' ינחנו בדרך אמת, אכ"ר.

⁷ לא אטריח את הקוראים לקרוא את כל הפסוקים שנכנסו למניין, אך סדורים המה איתי במחשבי אחד לאחד.

⁸ ועיין בירושלמי על אתר (שבת פ"ז ה"ב) שדן ג"כ במניין המלאכות עם מספר שינויים, ונראה שפירושו הנ"ל יכון גם בדבריו.

⁹ ובגמ' בשבת להלן (קלא ע"ב) וכן בר"ה (כט ע"ב) דרשו את הדרשא הנ"ל (בשם תנא דבי שמואל) על הפס' "כל מלאכת עבודה לא תעשו", וזה סיוע לדברינו שכאן אין עבודה וממילא לא זוהי המלאכה שאסרה תורה בשבת. וכ"מ מדברי רש"י בשבת (קלא ע"ב) שכתב "מלאכת עבודה – של טורח". ועיין תוס' בשבת (ק"ז ע"ב ד"ה והתנא) ובר"ה (שם ד"ה כל).

17. שם, ה: ...מְרַבִּים הָעָם לְהִבְיָא מְדֵי הָעֵבֶדָה לְמַלְאכָה [לצורך המשימה] אֲשֶׁר צָנְהָ ה' לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ:

18. שם, ו: ...אִישׁ וְאִשָּׁה אֶל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלָאכָה [לא יעשו עוד עשייה (של הבאת תרומות)/לא יביאו עוד רכוש] לְתַרְוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְיִכְלֹא הָעָם מִהִבְיָא:

19. שם, ז: וְהַמְלָאכָה [העשייה (הבאת התרומות)/העבודה – (מלאכה) ~~הַפְּשָׁעִים~~] הֵיטָה דָּיִם לְכָל הַמְלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהוֹתֵר:

20. שם: וְהַמְלָאכָה הֵיטָה דָּיִם לְכָל הַמְלָאכָה [עבור כל משימת הבנייה] לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהוֹתֵר:

21. שם, ח: וַיַּעֲשׂוּ כָּל חֲכָם לֵב בְּעֵשִׂי הַמְלָאכָה [במוציאים לפועל את משימת הבנייה] אֶת הַמְשָׁפָן עֶשֶׂר יְרִיעוֹת...

22-23. שם לח, כד: כָּל הַזֶּהָב הָעֵשׂוּי לְמַלְאכָה [לצורך המשימה] בְּכָל מְלָאכַת הַקֹּדֶשׁ [משימת הקודש של בניית המשכן]...

24. שם לט, מג: וַיִּרְא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְלָאכָה [את כל משימת הבנייה] וְהִנֵּה עֲשׂוּ אֹתָהּ...

25. ויקרא ז, כד: וְחָלָב וְחֵלֶב וְחֵלֶב טְרֵפָה יַעֲשֶׂה לְכָל מְלָאכָה [ישמש לכל עשייה ותכלית] וְאָכַל לֹא תֹאכְלֶהוּ:

26. שם יג, מח: או בְּשֵׁתִי או בְּעֶרְבִי לְפִשְׁתִּים וְלִצְמָר או בְּעוֹר או בְּכָל מְלָאכַת [תוצר עשייה מעור] עוֹר:

27. שם, נא: ...כִּי פִטְוָה הִנֵּנִי בְּבָגָד או בְּשֵׁתִי או בְּעֶרְבִי או בְּעוֹר לְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעוֹר לְמַלְאכָה [בכל שימוש אפשרי שנעשה בעור]...

סך הכל עשרים ושבעה, ורובם (16) בפרשתנו בעניין מלאכת המשכן.

אורח חיים

בהכוונת הרב רובינשטיין

מהלכות ליל הסדר - א'

ר' איתן גרתי

קדש -

לפני שמתחילים בקידוש יש להזכיר להסב - כ"כ, יש להזכיר שלא להסב על אויר, ולכן אם יושב על כסא שאין לו מסעדים בצדדיו, יסב על ברכי חברו ולא על ברכי עצמו (משנ"ב תעב, ח) או יסובב הכסא כך שהמשענת תהא על צד שמאל, ועליה ישען³.

בברכת הגפן - לבני עדוה"מ יכוון לפטור גם את הכוס השניה ואת היין שישתה תוך הסעודה (תעד, א). לבני אשכנז לא יעשה זאת (לכוון לפטור השניה), אך רצוי לכוון לפטור היין שבין כוס א' לב' (משנ"ב תעב, כא ע"פ תעד, א בהג"ה)⁴.

בברכת הקידוש יכוון לצאת ידי חובת קידוש, וכן כוס ראשונה מארבע כוסות.

בברכת שהחיינו יכוון לפטור את כל מצוות הלילה - ד' כוסות, מצוות סיפור יצ"מ, מצה, מרור (חזו"ע, הגדה של פסח, עמ כג).

מי שאינו מרוכז בשל רעבון -

עדיף לאכול מסודר בערב החג ע"מ שיהיו מרוכזים במהלך הסדר ובהגדה. מ"מ, אדם שהגיע לסדר ואיננו מסוגל להתרכז - לא יריץ ההגדה ע"מ להגיע לשולחן עורך, אלא קודם הכרפס יאכל בשר, תפוז"א, אורז (לנוהגים) וכדו' בכמות שתשאירו מרוכז עד לאכילת המצה, אך

במאמר זה ובמאמר הבא נכתוב תזכורות לעורך הסדר או לאדם פרטי מהשורה. הדברים שנכתבו ודאי אינם מקיפים הכל, אלא רק את הדברים ששימת הלב אליהם פחותה. כדאי ליקח דף זה אל שולחן הסדר ולעקוב אחר הנכתב בו. בכל שלב יש להקדים קודם המצוה ולהזכיר למסובים את שצריך לעשות, ובפרט לכוון לצאת ידי חובת המצוה ולהסב.

ככלל - לפני כל מצוה, יש לכוון לצאת ידי חובת מצות עשה שצונו השי"ת. כ"כ, אם בעה"ב מברך לכולם, צריך הוא לכוון להוציא את כולם, וכן המסובים צריכים לכוון לצאת בברכתו (שו"ע או"ח ס, ד. תקפט, ח).

ערב פסח -

ישתדל האדם שכל משפחתו תישן טוב קודם ליל הסדר, גם הוא עצמו. יתרה מזו, רבים שואלים היאך לקיים בדור-דעה כשלנו מצות 'והגדת לבנך', הרי ילדינו שבגן/ביה"ס/ת"ת מכירים את סיפור יצ"מ לעיתים כבר יותר טוב מאיתנו (...). בדיוק בשביל זה נועד ערב פסח ע"מ לחשוב על דרכים יצירתיות אחרות. כ"כ, כדאי להכין סיפורים שמעמיקים את האמונה בו יתברך, ולא דוקא משעבוד מצרים¹.

אם פסח יוצא בשבת, את מי המלח יזהר להכין קודם החג (משנ"ב תעג, כא ע"פ שו"ע שכא, ב). כך גם את החרוסת (משנ"ב שכא, ח)².

³ בתנאי שזו משענת נמוכה. אחרת אין זו דרך חירות.

⁴ ככה"ג, אם בטעות לא הסב בשתיית הכוס הראשונה, יכול לחזור ולשתות בהסבה בלא לברך הגפן.

¹ מ"מ, גם אם הילדים שמעו כל הסיפורים בגן, מצוה מוטלת על האב לספר להם. לא גרע מהיושב לבדו המצווה לספר לעצמו.

² גם מצד הלישה עצמה, ולבני אשכנז גם מצד נתינת המשקה לתוכה.

לא יותר מדי ע"מ שיהא תאב למצה. אם אכל כשיעור, יברך ברכה אחרונה (חזו"ע פסח, עמ' לא).

ורחץ - כרפס

- בנטילת ידים - לזכור לא לברך "על נטילת ידים" (שו"ע תעג, ו).
- בבורא פרי האדמה - א. יכוון לפטור המרור (משנ"ב תעג, נה). ב. יקפיד שלא לאכול כזית (ע"מ שלא ליכנס לספק האם צריך לברך ברכה אחרונה - שו"ע שם). מ"מ, אם טעה ואכל כזית, עדיין לא יברך ברכה אחרונה (משנ"ב שם, נו).⁵

⁵ בני תימן נהגו לברך "על נטילת ידים" וכן לאכול כזית. לאח"מ אין מברכים ברכה אחרונה.

מגיד

יכוון לקיים מצות "והגדת לבנך". ישתדל לא לפספס קטעים בהגדה, גם נשים.

לא ידבר דיבורי חול במהלך ההגדה (ביאור"ל תעג, ג ד"ה הרשות בידו. כן מבואר משו"ע תעג, א מאדם ששכח להבדיל עד שהתחיל ההגדה, אינו מבדיל עד 'גאל ישראל'). ודאי שסיפורים אמוניים העונים על 'מה נשתנה' וכדו' אינם בכלל האיסור, אלא אדרבה ירבה בהם.

בברכת הגפן על הכוס השניה (לתימנים ולאשכנזים) - יכוון לצאת ידי חובת כוס שניה מארבע כוסות. גם לבני עדוה"מ שאינם מברכים, מ"מ יכוונו לצאת ידי חובת כוס שניה בשתייתה. לא לשכוח להסב.

בינה יתירה

יעב"ץ

המתבונן בפרשה תחזינה עיניו מישרים,
היאך בין השיטין טמונים ניצוצי אורים.

ובתוך כדי דיבור וסיפור בניית משכן הא-ל,
רמזה התורה על מעלת בנות ישראל:

ויצו משה לכל בני ישראל לתרום משלהם,
ולבנות את הבית אלו שנשאום ליבותיהם.

ועל אותם אלו שבאו לבנות נאמר בתורה,
שבאו בשמחה להקים את המשכן בתפארה.

אך ראה זה פלא: על חכמתם לא דובר,
עד לאחר שהתקבצו אל בצלאל הדבר.¹

כלומר שרק לאחר שבאו בנשיאות לבם,
נתן ה' חכמה בהמה ובתבונה התמלא קרבם.

הסירה הצאת

הן אמת, לשון זו רק כלפי הגברים נכתבה,
אך כלפי הנשים ברוח אחרת התורה כתבה.

אצלן מתחילה חכמתן הוזכרה במלאכה,
כבר כאשר באו לתרום ולבנות את בית המלוכה.²

וודאי בזה רמזה התורה לדברי חכמינו,
שבינה יתירה נתנה באשה בהבנותה מצלענו.³

אך אולי אפשר לתת טעם לשבח בדבר,
מדוע רק אצל הנשים החכמה נתנה זה מכבר.

נראה, שאצלן נדיבות⁴ ונשיאות⁵ הלב באו בד בבד,⁶
שהרי הן טוו משלהן את העיזים והבד.

ועל כן נתן הבורא את שכרן מושלם,
ובינה יתירה טבע בהן מראשיתן לעולם.

¹ אֲשֶׁר נָתַן ה' חֲכֵמָה בְּלִבּוֹ כָּל אִישׁ וְנָשָׂאוֹ לְבוֹ וְכָל אֲשֶׁר נִדְבָה רִחוּחוֹ אֹתוֹ הִבְיִאוּ אֶת תְּרוּמַת ה' לְמִלְאֶכֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְלִכְל עֲבֹדָתוֹ וְלִבְגְדֵי הַקֹּדֶשׁ - יש שני סוגי אנשים, כאלו שבאו ששנשאום לבם, שהם באו לעבוד ולבנות, ויש את אלו שנדבה רוחם אותם (ובהמשך בלשון אחרת - נדב לבם אותם) שהם הביאו תרומה לבית ה'. אך גם על הראשונים לא נאמר שהיו חכמים במיוחד, ורק לאחר מכן (לו, א-ב) נאמר "ויעשה בצלאל וְאֶהְלִיאֵב וְכָל אִישׁ חָכֵם לֵב אִישׁ אֲשֶׁר נָתַן ה' חֲכֵמָה וְתַבּוּנָה בְּהֵמָה לְדַעַת לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מְלָאֲכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לְכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה': וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל בְּצַלְאֵל וְאֶל אֶהְלִיאֵב וְאֶל כָּל אִישׁ חָכֵם לֵב

² כלפי הנשים כך נאמר (לה, כה-ו): "וְכָל אִשָּׁה חַכְמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ וַיָּבִיאוּ מִטָּוֶה אֶת הַתְּכֵלֶת וְאֶת הָאַרְגָּמָן אֶת תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת הַשֵּׁשׁ: וְכָל הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן אֶתְנָה בְּחֲכֵמָה טָווּ אֶת הָעֵיזִים" - כבר מתחילה נשיאות הלב שלהן היתה בחכמה, שלא כגברים.

³ נדה מה ע"ב, ונדרש כן מ'ויבן ה' א-להים א הצלע'.

⁴ היינו הרצון לתרום, כנ"ל.

⁵ היינו הרצון לבנות, כנ"ל.

⁶ בשונה מהגברים שאצלם אלו שבאו לבנות אינם אלו שבאו לתרום.

שאלות על הפרשה

ר' דניאל בוחבוט

- א. לו,א: "ועשה בצלאל וגו' את כל מלאכת וגו'. קשה, והלא אפילו לקיחת הנדבה עדיין לא לקח לעשות ואיך יוצדק לומר ועשה וגו'" (אור החיים).
- ב. לו,ה: "מרבית העם להביא. קשה, וכי רע הדבר שיהיה בית אלהינו באוצרות זהב לכבוד ולתפארת" (שם).
- ג. בהגדה של פסח אנו אומרים: "מצה זו על שום מה שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ". וקשה, הרי אנו אוכלים את המצה משום שכך ציווה ה' עוד מר"ח ניסן - "שבעת ימים מצות תאכלו" (שמות יב, טו).

רפסי בסאנתי